

שיעור ז: צרת צרה - שאלת רע"א

דף ג ע"ב

תוכן:

- א. הקדמה לשאלת רע"א וניתוח מפורט לגוף שאלתו
- ב. שני מיני פטור ערווה - איסור בייבום ופטור מייבום
- ג. פטור ערווה מייבום אף במקום שאין בעיה מצד האיסור
- ד. אשת אח הנופלת לייבום איננה ערווה
- ה. בדברי הגר"ח שאשת אח מאותה נפילה לא פוטרת צרה
- ו. המקרים בהם ברור שאשת אח תפטור צרה
- ז. המקרים מהם תוספות הוכיחו ולא רע"א
- ח. המקרה שהביאו תוספות וממנו הוכיח רע"א
- ט. יישוב לשאלת רע"א בנוגע ל'צרת צרה'
- י. שאלה מרש"י על המשנה
- יא. רש"י בדף ח ממנו הוכיח רע"א
- יב. מה התחדש ב"לצרור"
- יג. תוספות הרא"ש - האם חולק על כל הנ"ל

מקורות לשיעור:

הברייתא בדף ג ע"ב ובהגהות הגר"א אות א
רש"י על המשנה בד"ה "כשם שצרת בתו פטורה"
תוספות ד"ה "עד" בדף ב ע"א
תוספות רע"א על המשניות אות ה
'ברכת-שמואל' ליבמות סימן ב אות ב
תוספות ד"ה "והרי" בדף ט ע"א ובתירוך הרמב"ן והרשב"א על שאלתם
הגר"ח בחידושים על הש"ס סימן פא
ריטב"א לדף כ בד"ה "גמרא כלל לאתויי מאי"
רש"ש על תוספות ד"ה "צרתה" בדף יב ע"א
הירושלמי שהביא הרמב"ן בתחילת דף יב ע"ב
תוספות הרא"ש לדף ג ע"ב בסוף ד"ה "למעוטי דרב ודרב אסי"

א. ניתוח שאלת רע"א על 'צרת צרה'

השאלה

עיינן ברע"א שהקשה בתוספותיו על המשניות כאן באות ה: "וקשה לי דלמאי צריך קרא לצרת צרתה, הא הצרה הנפטרת בלא יבום נשארה לו באיסור אשת אח מאביו והיא עצמה ערוה, וממילא צרת צרתה היא צרת ערוה דאשת אחיו מאביו וצ"ע, ורש"י כתב כך ממש בדף ח ע"ב ד"ה "א"כ" דלרבי דלא דריש לצרור דמ"מ צרת צרתה ידעינן כמו דידיעין צרת ערוה מן הקרא ולקחה דבעינן דאי בעיא נסיב האי ואי בעי נסיב האי, א"כ ממילא כשנפלה לו צרת ערוה מאחיו ונדחית ממנו נאסרת עליו עולמית משום אשת אח, וכשנתייבמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפני זה קרינן בזה ולקחה דאי בעי האי נסיב עיי"ש, אם כן גם לרבנן נימא הכי כיון דצרת ערוה נדחית ממנו נאסרה עליו משום אשת אח, וכשנתייבמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפניו היא אסורה לו משום אשת אח וממילא צרתה היא צרת ערוה ממש".

לשאלתו זו מקדים רע"א הקדמה והיא: "ואשת אחיו מאמו - הא דלא חשיב ג"כ אשת אחיו מאביו והיינו בגוונא דמתניתין דלקמן פ"ג מ"ט דכשמת אחיו נפלה לפניו אחות אשתו ואח"כ מתה אשתו דתו לא אסירא משום אחות אשתו ואעפ"כ אסורה לו כיון דנאסרה עליו שעה אחת, וא"כ אסורה לו רק משום אשת אחיו מאביו ואח"כ נשאה אחיו ומת דפוטרת צרתה, צ"ל כיון דמכח אחות אשתו אסירא בכלל אחות אשה היא - תוספות דף לב ע"א ד"ה לא פקע".

הקדמה לשאלת רע"א

מצאנו במשנה מספר דינים הנוגעים ל'צרה':

1. צרת ערוה שנופלת לייבום עם הערוה (נפילה ראשונה) פטורה מייבום.
2. אותה צרת ערוה פטורה מייבום גם כשנופלת נפילה שנייה.
3. בנפילה השנייה צרת ערוה פוטרת את צרתה.

הברייתא כאן בדף ג ע"ב לומדת מפסוק ש'צרת צרה' פטורה: "לצרור", ולקמן בדף יג רב יהודה מביא פסוק זה ואילו רב אשי אמר שזו סברא. חלקו הראשונים במה חלקו האמוראים, לשיטת רש"י שם רב אשי דיבר על 'צרת צרה' וסבר שאין צורך בפסוק ללמד שאסורה, ולפי"ז יוצא שרב אשי נגד הברייתא אצלנו הלומדת זאת מפסוק וכבר הקשו כן תוספות בדף ב ע"א ד"ה "עד", ועיין בהגהות הגר"א כאן בשם ר"ת של"ג זאת בברייתא וכ"כ הרמב"ן כאן (וצ"ע דמרש"י כאן ד"ה "מנה"מ" נראה שכן גרס זאת בברייתא) ואולם לחד תירוץ בתוספות בדף ב ע"א רב יהודה ורב אשי חלקו רק לגבי "אפילו הן מאה" אך 'צרת צרה' עצמה לכו"ע ילפינן מהפסוק ולפי"ז אין רב אשי נגד הברייתא וכתב הגר"א שמה שרש"י הכניס כאן את עניין "אפילו הן מאה" לתוך דרשת הפסוק כאן, כתב רק את שיטת רב יהודה, אך אי"ז מגוף דברי הברייתא. לקמן בדף ג ע"ב ב'במה מצינו' לעריות הגמרא לא מזכירה את ה'במה מצינו' לעניין 'צרת צרה' ולפי גירסת הגר"א ניחא ואילו לפי תוספות נצטרך לומר שהגמרא סמכה על שכתבה קודם לכן.

א"כ, הקשה רע"א למה צריך פסוק כדי ללמד שהצרה פוטרת את צרתה, לכאורה מאותו הטעם שערווה פוטרת את צרתה תפטור הצרה את צרת הצרה, שהרי הצרה עצמה שנפטרה מייבום וחליצה היא ערווה של 'אשת אח' וא"כ ממילא צרתה היא צרת ערווה.

ניתוח שאלת רע"א

בהתבוננות בשאלת רע"א יש לעמוד על מספר נקודות:

1. רע"א הקדים לשאלתו והביא את תוספות בדף לב ד"ה "לא פקע" שבהם מבואר פעמיים שערווה של 'אשת אח' שיש באחות אשתו פוטרת צרתה ולא רק הערווה של 'אחות אשה'. מתוספות זה מוכיח רע"א שערוות 'אשת אח' יכולה לפטור צרה, רואים מרע"א שהייתה ה"א שערוות 'אשת אח' איננה יכולה לפטור צרה ולכן הוצרך להביא ראיות מתוספות שכן יכולה - יל"ע מה הו"א שלא תוכל, במה שונה היא משאר עריות?

2. הגמרא אומרת שם בדף לב ע"א ששני אחים הנשואים לשתי אחיות ומת אחד מהם, סבר ר"ש שהיכן שקדם איסור 'אשת אח' לאיסור 'אחות אשה', איסור 'אחות אשה' לא חל בגלל ש'אין איסור חל על איסור'. הקשתה הגמרא שאם כך, הרי שיש עליה רק איסור 'אשת אח' ומדוע שלא תתייבם, ותירצה שאיסור 'אחות אשה' מיתלי תלי וקאי ואם חל

היתר על 'אשת אח' אזי אסורה משום 'אחות אשה'. בפשטות, תירוץ הגמרא הוא, שמכיוון שאם הייבום יחול יהיה עליה דין של 'אחות אשה', ממילא יוצא שיש איסור 'אחות אשה' כנגד הייבום ולא מניח לדין הייבום לחול.

והנה תוספות שם כתבו: "ואע"ג דלא חייל איסור אחות אשה, אסורה נמי הצרה לייבומי כיון דלא פקע איסור אשת אח, כמו איילונית דאוסרת צרתה אע"ג דאין בה אלא איסור אשת אח". היינו, תוספות הקשו דדברי הגמרא הם רק סברא למה אין בה דין ייבום אבל מדוע פוטר צרתה, הרי כעת למעשה אין בה איסור 'אחות אשה' אלא רק איסור 'אשת אח' והוא איסור שניתר לייבום ואילו איסור 'אחות אשה' יחול רק לאחר שיחול דין הייבום, לאחר שצרתה הותרה, וא"כ מהו איסור הערוה שיפטור את הצרה?

מתרצים תוספות שמכיוון שאין היתר לייבם, הרי שיש כעת איסור של 'אשת אח' והוא יכול לפטור את הצרה, כמו לר"א שסבר צרת איילונית פטורה בגלל איסור 'אשת אח' שקיים באיילונית.

והנה גם בתוספות רואים, כמו שראינו ברע"א, שדבר זה שעררוה של 'אשת אח' פוטר צרתה הינו חידוש ולכן תוספות מביאים לו ראייה מאיילונית, ויל"ע כנ"ל מה החידוש בזה, ועוד רואים בהם שגם זה שערוות 'אשת אח' של איילונית יכולה לפטור צרה, הרי זה חידוש!

3. עוד יל"ע, מדוע תוספות לא מביאים ראייה לכך שערוות 'אשת אח' פוטר צרה, מ'אשת אחיו שלא היה בעולמו' או מ'אשת אחיו מאמו' שבשני מקרים אלו נפטרת הצרה בגלל היותה צרת ערוה, למרות שהערוה היחידה שיש בהן היא ערוות 'אשת אח', וקשה מדוע לא הביאו תוספות ראייה ממשנה מפורשת והלכו להביא מדברי אמורא?

4. מה שהבאנו עד כה, הוא מקום אחד בתוספות ממנו רואים שערוות 'אשת אח' פוטר צרה, אולם רואים זאת גם משאלת תוספות הבאה, ששואלים דלר"ש משכחת לה אשת אח מן האב שפוטר צרתה ומדוע לא כתבה המשנה עוד ציור של ערוות 'אשת אח' שפוטר צרה, ושכמו"כ רואים גם בציור אחות אשה שנאסרה בנפילה שנייה בגלל 'נאסרה', שוב רואים מתוספות שערוות 'אשת אח' יכולה לפטור צרה.

והנה כשמתבוננים בדברי רע"א רואים שרע"א הביא ראייה לכך שערוות 'אשת אח'

פוטרת צרה רק מסוף דברי תוספות, מדין 'נאסרה' באחות אשה, ולא מהחלק הראשון של תוספות אותו הבאנו לעיל שגם ממנו רואים אותו יסוד, וצ"ב מדוע (הרי היה יכול לצטט כבר מחלק מוקדם של תוספות כדי לשאול למה המשנה לא מונה ערוות אשת אח מאביו).

5. לכאורה תמוה מה שואל רע"א, הרי באמת זוהי שיטת רב אשי בדף יג שלא צריך קרא ל'צרת צרה' אלא ידעינן זאת מסברא לפירוש רש"י ולפשט הראשון בתוספות בדף ב ע"א, ולכאורה סברת רב אשי היא סברת רע"א! וא"ת ששאלת רע"א היא רק על רב יהודה, תמוה מאד שרע"א לא מתייחס לזה ולא אומר ששאלתו היא רק לחולקים על רב אשי!

אלא י"ל שבאמת רע"א שואל את שאלתו גם לפי רב אשי, דהנה לשון הגמרא הוא שרב אשי סבר שדין פטור 'צרת צרה' הוא מסברא: "דצרה מ"ט אסירא משום דבמקום ערווה קיימא, צרת צרה נמי במקום ערווה קיימא", ואם כוונת רב אשי היא לסברת רע"א שהצרה עצמה נעשתה לערוות 'אשת אח' ולכן תפטור צרתה, מהו הלשון "במקום ערווה קיימא", הרי היא עצמה ערווה ואילו "במקום ערווה" עניינו - כמו הערווה או שעומדת עם הערווה באותו המקום, לכן נראה ברב אשי שיש אכן דין חדש של 'צרת צרה' שהוא נלמד מסברא ודומה לדין 'צרה', דכמו שהערווה פוטרת צרה כך יש דין אחר שאף הצרה יכולה לפטור את צרתה, דאף הצרה "במקום ערווה קיימא" ועל זה רע"א שואל שבכלל לא צריך להגיע לדין חדש ונפרד של 'צרת צרה', אלא שיש בו ממש את דין 'צרת ערווה'! לכן גם לא יעזרו לנו דברי הריטב"א בדף יג ע"א שאומר שם שרב יהודה מסכים לרב אשי שאי"צ ללמוד מפסוק לאסור 'צרת צרה' אלא הפסוק רק לסמך בעלמא.

6. אולם עדיין אפשר לשאול על רע"א - רע"א התנסח בשאלתו "דלמאי צריך קרא לצרת צרתה", למה צריך להגיע לכך שהיא פוטרת בגלל שהיא צרת ערווה הרי אפשר שתפטור גם בגלל שהיא ערוות 'אשת אח', מבואר בו שאף בנפילה השנייה באמת הפטור שלה בעצמה הוא משום שהיא עדיין נחשבת ל'צרת ערווה' והרי רש"י במשנה אומר להדיא שכל הטעם שהצרה עצמה פטורה בנפילה שנייה הוא משום ה'אשת אח' שבה ולא משום שהיא 'צרת ערווה', והביאור בזה הוא, שרק בנפילה הראשונה שבה נפלה עם הערווה יש עליה שם 'צרת ערווה' אבל בנפילה השנייה שבה כבר לא נפלה עם הערווה, לא ניתן לפטור אותה משום 'צרת ערווה', אלא כי היא כאשת אח עם בנים.

וא"כ, לכאורה רע"א היה צריך לשאול את שאלתו באופן שונה - רע"א שואל רק שהצרה היא גם ערווה ולמה לא פוטר את צרתה משום הסיבה הזו שהיא ערווה, אבל לפי דברי רש"י במשנה היה יכול לשאול יותר חזק, לא למה צריך קרא, אלא שלא מובן בכלל הקרא שהרי בנפילה השנייה היא איננה צרה בכלל אלא רק ערווה של 'אשת אח'!

היינו, לכאורה השאלה צריכה להיות שאין בכלל מושג של 'צרת צרה' אלא רק של 'צרת ערווה'!

7. לשון רע"א בשאלתו היתה: "... הא הצרה הנפטרת בלא יבום נשארה לו באיסור אשת אח מאביו והיא עצמה ערוה..." מה כוונתו ב"נשארה"? לא נראה שכוונתו כעת להגדיר את פטור צרה בנפילה הראשונה כ'פטור' ולא כ'איסור' ולומר שנפטרה מהמצווה וממילא נותרה באיסור 'אשת אח', אלא נראית כוונתו דהנה הצרה כשנופלת בנפילה שנייה הרי יש בה כעת שני איסורי 'אשת אח', גם של ראובן שמת ראשון וגם של שמעון שייבם וכעת מת, ומדויק בלשון רע"א שמה שטען שאיסור 'אשת אח' של הצרה יפטור את צרתה, הוא רק איסור 'אשת אח' מהראשון ולא מהשני, מדוע?

ניגש לברר את הדברים, תוך הקדמת מספר עקרונות, שכבר דנו בהם גדולי ראשי הישיבות:

ב. שני מיני פטור ערווה - איסור בייבום ופטור מייבום

הגמרא אצלנו בדף ג ע"ב הביאה ברייתא הלומדת מהפסוק "עליה" שנאמר ב'אחות אשה' שערווה פטורה מייבום וחליצה, ואילו שאר עריות נלמדות מאחות אשה, אולם רבא אומר בדף ח ש'ערווה גופא לא צריכא קרא' שהרי אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. והנה הגמרא בדף ג ע"ב שואלת למה צריך פסוק "עליה" לאסור ערווה בייבום תיפול"ל שאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת? ובאמת זו היא דעת רבא הנ"ל בדף ח.

והנה אם הגמרא שואלת שאין צורך בפסוק לאסור ייבום בערווה, הרי שבפשטות היינו יודעים ללא פסוק את כל מה שאנו יודעים עם הפסוק.

כיצד יודעים שבערווה יש גם פטור חליצה? לומדים זאת מהדרשה בדף כ "לקחת", דכל שאין עולה לייבום אין עולה לחליצה, ועיין ב'ברכת-שמואל' בסימן ב אות ב שמדרשה זו

היינו יודעים על הפקעת הזיקה ג"כ ד"כל שאינו עולה ליבום" אינו רק פטור מחליצה אלא ישנה הפקעת זיקה דאל"כ היה צורך בפסוק "עליה" לומר שהזיקה פוקעת.

אולם אעפ"כ עדיין מוצא רבא צורך בפסוק בשביל לאסור צרה. אומר ה'ברכת-שמואל', שאף שלרבה לא"צ פסוק לגבי הערווה, אולם למעשה הרי כתוב בפסוק "עליה" ומחדש ה'ברכת-שמואל' שפטור ערווה שב"עליה" שונה הוא מזה שב"לקחת" ובשל שוני זה רק הוא יכול ללמד על פטור צרה.

לולא דבריו היה אפ"ל שבפסוק "עליה" לא כתוב גדר נוסף של פטור, אך הוא מחדש שכתוב בפסוק עוד גדר וקורא לזה "ערווה דעליה", וההבדל בינה לבין מצב שלא היה כתוב "עליה" והייתי יודע שפוקעת הזיקה מדין "לקחת", הוא, שאם פטור ערווה היה רק מצד שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, אז בעצם יש עקרונית דין ייבום והייתה נפילה לייבום, אלא שרק יש מניעה ואיסור מהצד ואולם ב"עליה" כתוב שיש פטור מייבום, ולמעשה כאילו לא נפלה כלל לייבום. כיצד יודע ה'ברכת-שמואל' גדר זה?

מבואר בדברי רבא שזה שכל העריות פוטרות את צרותיהן הוא רק בגלל דין הפסוק "עליה", מדוע? אין זה מקרה שדווקא בפסוק זה מופיע מ"לצרור" פטור צרה, רק בגלל שב"עליה" יש פטור בעצם הנפילה אזי איסור 'אשת אח' שלה נחשב כערווה לפטור צרה. ה'ברכת-שמואל' למד שרק מצד הפטור של "עליה" שייך הדין שהערווה פוטרת צרתה, שהרי פטור צרה הינו שיש לצרה דין כערווה, צרתה כמותה, וא"כ רק אם יש לערווה פטור מייבום שייך לומר שהצרה פטורה כמוה, אך אם הדין בערווה הוא שהאיסור לא מאפשר לקיים את המצווה שבעצם קיימת, אז באמרנו שצרתה כמותה פירושו שגם בצרה האיסור לא יאפשר לקיים את המצווה והרי זה לא ייתן כלום, שהרי בצרה אין איסור וא"כ ה'כמותה' לא יעזור לנו.

וא"כ מזה שהתורה פטרה צרה באותו הפסוק, רואים שב"עליה" כתוב פטור בנפילה ולא רק דין שהאיסור דוחה את קיום המצווה.

אולם, כעת שיש פסוק של "עליה" ו"לצרור" בשביל לפטור צרה, באותו פסוק כתוב גם "עליה" על הערווה ונכלל בזה שערווה פטורה מייבום, אולם, כאמור, אין זה מאותו הגדר שהיה אלולא היה פסוק "עליה" וא"כ ערווה פטורה מייבום משתי סיבות: מ'לקחת' ומ'עליה'.

א"כ, לולא הפסוק "עליה" הפשט היה שאין כוח לעשה של ייבום לדחות את הל"ת של ערווה, וכעת בפסוק "עליה" כתוב דין נוסף והוא שכאשר יש ערווה חל פטור מייבום ולא רק שיש דבר חיצוני שמפריע לייבום להיעשות, אלא כלל לא נאמר דין נפילה לייבום בכה"ג ולזה קורא "ערוה דעליה".

צ"ע לפי זה, למה רבא אומר שערווה גופא לא צריכה קרא, הרי צריך קרא בגלל נפק"מ שונות שיוצאות מזה שיש פטור בנפילה ולא רק איסור לייבום?

צ"ל בפשטות, שכוונת רבא הייתה שלא צריך קרא לגבי מה שכתוב בגוף הפסוק ללא עניין הנפק"מ, כנגד מה שמשמע בברייתא שהפסוק נצרך ללמד את עצם הדין שאינה מתייבמת, אף שאמת היא שיש נפק"מ, אך לא זה מה שכתוב בגוף הפסוק, ודוחק.

קצת קשה על יסוד רב"ד שב"עליה" כתוב יותר מסתם אין 'עשה דוחה לא תעשה':

1. עיין בדף עט ע"ב שם הגמרא מתייחסת למניעת הייבום באחות אשה ומכנה זאת "אתי איסור אחות אשה ודחי" את העשה דייבום, והרי שם הגמרא מדברת אחרי שכבר יש את הפסוק "עליה" ובכ"ז אומרת שגדר הפטור הוא כי האיסור דוחה את המצווה ולא יותר! יתכן ששם מיירי בערווה שנעשית לערווה לאחר הנפילה.

2. לשון הפסוק "ואשה אל אחותה לא תקח" לכאורה מורה איסור ולא פטור.

ג. פטור ייבום של ערווה אף במקום שאין בעיה מצד האיסור

יש הבונים מיסוד רב"ד הנ"ל, שיש דין נוסף של פטור ערווה מייבום חוץ מעצם הדין של אין 'עשה דוחה לא תעשה' שיש בו כרת, יסוד נוסף: שיתכן מצב ובו אפילו שהלאו נדחה ע"י העשה, עדיין הערווה פוטרת מהייבום.

בדף ט ע"א מבואר שלפי ר"ע שאין קידושין תופסים בחייבי לאווין, חייבי לאווין אינן בני חליצה כמו חייבי כריתות, שהרי לר"ע חייבי לאווין הם כערווה, ובתוספות אצלנו בדף י מבואר שאף פוטרת את הצרה (וכן מוכח מתוספות ד"ה "אשת אחיו" בדף ב) ותוספות בדף ט ע"א ד"ה "והרי" הקשו מדוע חייבי לאווין לר"ע לא עולים לייבום, מטעם הדין של 'עשה דוחה ל"ת'?

והנה הרמב"ן והרשב"א שם תירצו את שאלת תוספות וז"ל הרשב"א: "וי"ל דלר' עקיבא גלי רחמנא בחייבי כריתות דלא תפסי בהו קידושין וה"ה לכל מאן דלא תפסי בהו קידושין...".

ניתן ללמוד בתירצו שאע"פ שבאמת יש דין של 'עשה דוחה לא תעשה', אך הפסוק של "עליה" הרי אמר ש**ערווה** נפטרת מייבום, וא"כ מאי נפק"מ אם איסור הלאו נדחה, אולם מכיוון שהיא עדיין ערווה ממילא היא פטורה מייבום, דאפילו אם יש דחייה של העשה את הלאו, אבל זה מתיר רק את ה**ביאה** אבל ה**אשה** בעצמותה היא אשה אסורה, ולכן מכיוון שהיא ערווה היא צריכה להיות פטורה מייבום.

ניתן לומר את הדברים בצורה יותר תדה: הדין של "עליה" הוא שבמקום ערווה **לא נאמרה מצוות ייבום** כלל וכמו בערווה שלא במקום מצווה, ומכיוון שהייתה נפילה של ערווה לא חלה המצווה כלל, ואין צורך לומר שאע"פ שהעשה דוחה את הלאו מ"מ עדיין יש שם ערווה, אלא י"ל שמכיוון שיש נפילה של ערווה **לא נאמר העשה כלל** וממילא **אין דחייה** על הלאו.

יסוד זה יכול להיות מובן רק אם נלמד כנ"ל ש"עליה" הוא פטור בנפילה, אבל אם רק יש דין של ל"ת שיש בו כרת שלא מאפשר לקיים את העשה, היינו 'לקחת', אז כשרק יש לאו הדין הוא שהעשה דוחה את הלאו.

אולם, אין ראיה שתוספות יחלקו על יסוד ה'ברכת שמואל' הנ"ל, דיתכן שב"עליה" באמת כתוב פטור, אלא שתוספות סוברים שהתורה נותנת את הפטור רק במקום שיש כוח לאיסור לדחות את המצווה ולא כאשר עשה דוחה ל"ת, דרק איסור שמפריע לייבום הוא גורם דאין כאן דין ייבום כלל ואילו לאו נדחה מפני המצווה וממילא אינו מפריע לייבום, ואילו לרמב"ן ולרשב"א על אשה כזו שא"א שיחול בה אישות היבם, לא נתנה התורה כלל דין ייבום ולא בגלל שהאיסור לא מאפשר לקיים את מצוות ייבום.

לכאורה יש להקשות על ביאור זה ברמב"ן:

בגמרא כאן בסוף העמוד מבואר שאם יש דין 'עשה דוחה לא תעשה' שיש בו כרת, ניתן לעשות ייבום בערווה, ולכאורה כיצד ניתן? אף אם עשה דייבום מתיר את האיסור, אולם הרי זו אשה שאסורה בכרת וא"כ היא ערווה וערווה פטורה מייבום?

אולם יש לדחות, שכן הגמרא שאומרת שניתן להבין את ייבום בערווה אם 'עשה דוחה לא תעשה' שיש בו כרת, מדברת כאשר לא היה פסוק של "עליה", אבל אחרי הפסוק התחדש שהערווה יוצרת פטור ואין נפק"מ אם יש דין 'עשה דוחה לא תעשה'.

ד. אשת אח הנופלת לייבום איננה ערווה

והנה יל"ע, לפי הנ"ל ששייך פטור של ערווה אף שהלאו צריך להיות נדחה ואין בעיה מצד הלאו והאיסור, לכאורה צריך להיות שגם ב'אשת אח' לבדה שהרי היא ערווה, יהיה פטור מייבום משום "עליה" שהרי אף שהתורה התירה את האיסור, אולם ס"ס היא עדיין ערווה וא"כ נשאל מדוע חייב בכלל בייבום?

והנה לפי מה שאמרנו בדעת תוספות שרק ערווה שיש בה איסור יש בה דין של "עליה" ולא ערווה שיש עליה מצוות ייבום, כמובן לא קשה, דוודאי לא נאמר עליה פטור "עליה", אולם מה נעשה לפי הרמב"ן והרשב"א?

אלא, צ"ל שמכיוון שהתורה אומרת "יבמה יבוא עליה", הרי שכתוב בפסוק זה שיש היתר גם על "עליה" וא"כ כתוב ב"יבמה יבוא עליה" שני חידושים: גם שעשה דוחה ל"ת במקום שיש כרת ושאיין איסור וגם התחדש בפסוק שערוות 'אשת אח' איננה ערווה שנכללת ב"עליה" שפוטר נפילה.

נראה להוסיף, שכל השאלה היא רק לשיטת תוספות ודעימיה שטעם היתר הייבום הוא מטעם עשה דוחה ל"ת (עיין בשיעור א), אך לרמב"ם ודעימיה שאיננה באיסור 'אשת אח' כלל לאחר מיתת בעלה ללא בנים, הרי שכמובן איננה ערווה במקום ייבום, ואין כלל שאלה למה אין פטור של "עליה".

אולם לפי"ז יוצא שלשיטת הרמב"ם ודעימיה אין לנו הכרח מגזה"כ שערוות 'אשת אח' איננה ערווה לייבום, כמו שיש לנו לשיטות האחרות, ורק במקרה שיש ייבום אנו אומרים שאיננה ערווה, אך במקרה שאין מצוות ייבום מאיזו סיבה, מנין לנו?

וצ"ל שסברא היא לומר שערוות 'אשת אח' לא נכללת ב"עליה", אף אם אין גזה"כ שאומרת מפורש ש'אשת אח' איננה ערווה ול"צ לבוא לחשבון הנ"ל שבפסוק "יבמה יבוא עליה" כתוב ש'אשת אח' איננה ערווה לייבום, והסברא היא שלא שייך לומר שאיסור

'אשת אח' יגרום פטור מייבום, שהרי אדרבה הוא עצמו הסיבה לייבום ואינו יכול להיות באותה שעה סיבה לפטור ייבום, ואם זו סברה הרי שנוכל לקמן לומר את התירוץ לשאלת רע"א, גם לפי הרמב"ם ודעימיה שלדידם א"א לומר שהפסוק מלמד זאת.

יש להוסיף הטעמה על הסברה, עפ"י השמטות הגר"ז לתמורה בשם 'זכר יצחק' שלמד שאיסור 'אשת אח' אינו בגלל הקורבה, אלא לא ניתן ליצור אישות באשה שיש בה את אישות האח וזה סותר לאישותו שלו, וא"כ בייבום אין סיבה לאסור באיסור זה, כי היבם מקיים את אישות האח המת ולא יוצר אישות חדשה הסותרת את אישותו של המת.

ה. בדברי הגר"ח שאשת אח מאותה נפילה לא פוטרת צרה

הגר"ח בחידושים על הש"ס בסימן פא דיבר על יבמה מעוברת שהמשנה אומרת בריש 'החולץ' שאם בא עליה בעודה מעוברת וילדה לבסוף, נמצא שעבר על איסור אשת אח וחייב קרבן, וכתוב שלא תינשא צרתה שמא יהא וולד בן קיימא ווולד אינו פוטר עד שייצא לאויר העולם, והקשה הגר"ח שאף שהוולד עצמו אינו פוטר, מ"מ תיפטר מטעם כרת ד'אשת אח' דכיון שהיא הייתה 'אשת אח' שאסורה בייבום צריך להיות שתפטר את צרתה והרי כתוב שם שהוולד אינו פוטר עד שייצא לאויר העולם וגם צרתה אינה נפטרת עד אז!

ומחדש וז"ל: "ומוכח מזה דין חדש ד'אשת אח' מנפילה זו אינו פוטר".

כמו"כ הביא מתוספות בדף י ע"א שכתבו שבציוור של 'בעלת התנאי' שלמעשה אין בה דין ייבום, כי אם תתייבם יתבטל הגט מצד התנאי ותיהפך לאשת איש, אינה פוטרת צרה מדין 'אשת איש', דלא דמי ל'אחות אשה', והנה אם היא עצמה פטורה מייבום וחליצה, דל מהכא איסור 'אשת איש', למה ה'אשת אח' שבה שלא הותר לייבום לא יפטר צרה? וענה באותה הדרך.

צריך להבין מה כוונתו, האם רוצה לומר שכאשר איסור 'אשת אח' הגיע מכך שאין בה דין ייבום הוא אינו פוטר צרה? א"כ, קשה עליו מהתוספות שהביא רע"א בדף לב, שם ראינו שיבמה שבשעת נפילה היא בערוות 'אשת אח' פוטרת צרה, כמו צרת איילונית שהביאו תוספות.

אלא, יש לבאר את יסוד דברי הגר"ח - דהנה שאלנו, שלכאורה כל יבמה שנופלת לייבום הרי היא ערוות 'אשת אח' ודבר זה יוצר שתי בעיות: איך **מותר** לו לבוא עליה, ובעיה נוספת: הרי מ'עליה' של אחות אשה ילפינן שערותה זו סיבה לפטור מייבום, וא"כ למה לא נאמר שערות 'אשת אח' עצמו **תפטור** כמו שערות 'אשת אח מאמו' פוטרת מייבום? אלא אמרנו שע"כ צ"ל שאישות שמפילה לייבום וודאי אינה פוטרת מייבום, ומה שיש הלכה שערותה פוטרת מייבום זה לא באישות שמפילה לייבום - זה מה שיש לומר ביבמה רגילה.

כעת בכל מקום יש לבדוק מהי סיבת המניעה מייבום, האם בעצם הנפילה או בייבום. כאשר ה'אשת אח' מצ"ע נופלת לייבום אלא שבפועל יש מניעה מייבום **מסיבה אחרת**, הרי היא בעצם כאשת אח שאין לו בנים ואינה פוטרת צרה.

עיקרון זה שרק ערוה ד'עליה' פוטרת צרתה בנוי על שני החידושים לעיל: א. שיש עוד דין ב'עליה' שערותה פטורה מייבום. ב. שרק ערוה ד'עליה' פוטרת צרתה, כמו שהסברנו לעיל שכל עיקר זה שיש בערוה פטור בנפילה למד רב"ד מכך שערותה פוטרת צרתה.

הגר"ח דיבר על מעוברת - אשת אח מאותה נפילה, כאשר היא נפלה לא היה אז פטור בעצם הנפילה, כי "ולד אינו פטור עד שייצא לאוויר העולם", ואין לומר שכאשר תלד לבסוף הרי שהתברר למפרע שהיה פטור כבר בעודה מעוברת, דבאמת אין מושג של 'פטור למפרע' אלא יש רק מושג של 'איגלאי מילתא למפרע', נמצא שבשעת הנפילה לא היה פטור מייבום וממילא **הייתה כאן נפילה** אך היה **אסור לייבום**, ורק ע"ז אמר הגר"ח שאם האישות הזו מפילה לייבום מדוע שתפטור צרה, אף שמכיוון שלא יכול לייבם, איסור 'אשת אח' לא הותר.

אותו דבר בדוגמא הנוספת שהביא - 'בעלת התנאי' היא אשת אח שראויה לייבום מצ"ע, אלא שישנה בעיה צדדית שכתוצאה מהייבום תיעשה אשת איש, בעיה זו אוסרת אותה בייבום ואיסור זה ממילא מחזיר את ה'אשת אח', אך מצד עצמו הוא 'אשת אח' של ייבום ובתור שכזה לא יכול להיות סיבה לפטור אלא לחייב בייבום.

מקור ליסוד הגר"ח מהש"ס בבלי וירושלמי

הרמב"ן בדף יב ע"ב מביא ירושלמי ששואל למה איילונית לא פוטרת צרתה ואילו 'אשת אח שלא היה בעולמו' כן פוטרת, ותירץ הירושלמי שאיילונית "מטעם אחר הוצאתה", אבל אשת אח שלא היה בעולמו ערוה היא ופוטרת צרתה, רואים שהשאלה אם 'אשת אח' פוטרת צרה תלויה בשאלה אם "מטעם אחר" יצאה.

ועיין אצלנו בגמרא בדף יב ע"א וברש"ש שם על תוספות ד"ה "צרתה" שדייק הרש"ש כיסוד זה בדברי הגמרא עצמה שם: "א"ר יוסף זו היא צרת אשת אח מאב שאיסור נפילה גרם לה".

א"כ, רק אם הסיבה שאיסור 'אשת אח' לא הותר היא בגלל מניעה חיצונית מייבום ה'אשת אח' לא יפטור צרה, אך אם זה מחמת שהנפילה לא הייתה נפילת ייבום כן יפטור, ובזה הקושיות על הגר"ח מתיישבות, ונתחיל לבחון כעת את המקרים השונים ובכללם אלו שעליהם דיבר רע"א.

ו. המקרים בהם ברור ש'אשת אח' תפטור צרה

הזכרנו שיש במשנה שני מקרים של ערוות 'אשת אח' שפוטרת צרה, אולם התפלאנו מדוע תוספות בדף לב ורע"א בשאלתו לא הוכיחו מהם שערוות 'אשת אח' יכולה לפטור צרה.

להנ"ל מובן הדבר:

אשת אחיו מאמו- 'אשת אח' זו, וודאי שאיננה נכנסת כלל לפרשת ייבום שהרי אינם אחים מאב שזהו התנאי הבסיסי לכך שיהיה ייבום.

ואשת אחיו מאביו שלא היה בעולמו - אף שזו אשת אח מאב, אולם עדיין ה'אשת אח' אינו עונה לכללי ייבום ואינו סיבה לייבום מכיוון שלא היו בעולם אחד, וא"כ 'אשת אח' כזו שאינה סיבה לייבום ממילא אין בה כלל נפילה לייבום וא"כ היא ערוה לייבום וערוה פוטרת צרתה.

לכן גם ממנה תוספות ורע"א לא הביאו ראייה דזה פשוט.

ז. המקרים מהם תוספות הוכיחו ולא רע"א

הדוגמאות שהביאו תוספות:

1. איסור אחות אשה שמיתלא תלי וקאי - במיתלא תלי הפטור הוא מחמת איסור אחות אשה שתלוי ועומד, ועניין 'אחות אשה' מנוגד לפרשת ייבום, וא"כ כיוון שה'אשת אח' נובע מחמת איסור 'אחות אשה' נקראת ערוה לגבי ייבום.

שם ה'אחות אשה' שתלי עושה חסרון בערוה עצמה, דהנה תוספות תירצו "דהני נמי כיוון דמכח אחות אשה אסירי בכלל אחות אשה נינהו" ולכאורה תמוהים דבריהם מה משנה לנו שבאו מכוח 'אחות אשה', סו"ס הרי ערוות 'אשת אח' עצמה פוטרת את הצרה וא"כ זו ערוות 'אשת אח'?

אלא, אין כוונתם שזה בכלל ערוות 'אחות אשה', אלא כמו שבכל ערוה שפוטרת צרה אף ה'אשת אח' שלה היא ערוה לייבום ויכולה לפטור צרה, לכן אף כשהותרה ה'אחות אשה' עדיין ה'אשת אח' תפטור, אל תחשוב שכאן שה'אחות אשה' מיתלא תלי וקאי, עדיין אינה ערוה ד'אחות אשה', אלא הערוה עצמה פטורה ע"י איסור 'אחות אשה' דתלי, ערוות 'אשת אח' באמת לא פוטרת צרה דאינה ערוה לייבום, אך בגלל שהיא ערוות 'אחות אשה' נעשית ה'אשת אח' לערוה וא"כ רק מכח ערוות 'אחות אשה', 'אשת אח' פוטר צרה.

אם פטור ה'אשת אח' נוצר בגלל איסור 'אחות אשה', כיוון שיש פטור של "עליה" על 'אחות אשה' אז היא אשה שיש עליה פטור מפרשת ייבום, ושפיר אשה כזו חל עליה איסור 'אשת אח' שמתנגד לייבום וממילא פוטר את הצרה.

2. איילונית- תוספות הביאו משם ראייה לדבריהם, שאיסור 'אשת אח' פוטר צרה, והנה באמת באיילונית ישנה מחלוקת אמוראים אם פוטרת צרתה, האם נחלקו בשאלה אם יסוד הגר"ח נכון?

הריטב"א בדף כ ע"א ביאר את טעם המתיר את צרתה: "דכל שאיסורה איסור ערוה כעריות של טו נשים שאינם מחמת אשת אח חשבינן ערוה גמורה לה ולצרתה דדמיא לאחות אשה דכתיב בה לצרור, אבל כשהאיסור ערוה שיש בה אינו אלא משום אשת אח דלא חזיא לייבום לא חשיב ערוה לעשות צרתה כמותה". הרי שכתב הריטב"א שהסיבה

למ"ד שאיילונית אינה פוטרת צרתה היא שה'אשת אח' איננה נחשבת ערוה לפטור צרה וזה לכאורה כדרך הגר"ח ורב"ד.

ויל"ע מה סובר המ"ד שאיילונית פוטרת צרתה -

לא נראה שחולק על יסוד הגר"ח ורב"ד, אלא סבר שמכיוון שמניעת הייבום באיילונית כתובה בגוף פרשת ייבום, "אשר תלד", הרי שזו ג"כ 'אשת אח' שאיננה עונה על כללי ייבום ויש בה פטור בנפילה עצמה וה'אשת אח' שלה פוטר מייבום והוא ערוה, איילונית לא נופלת ליבום, אישות בעלה לא הפילה ליבום והיא בערוות 'אשת אח' להיפטר מייבום ואז תפטור צרה.

באמת הריטב"א שם ביאר בדעת המ"ד הזה כן: "דכיון דלא חזיא לייבום הויה לה כאשת אח שיש לה בנים והויה ליה היא וצרתה ערוה גמורה", דימה אותה לאשת אח שיש לה בנים שזו אשת אח שאיננה בכלל פרשת ייבום.

נראה אף לדייק כך מלשון תוספות בדף ח ע"א: "דאילונית מיעטה הכתוב בהדיא דלא הוי בכלל היתר אשת אח", מבואר שה'אשת אח' שלה לא הותר לייבום.

וצ"ל בדעת המ"ד שאינה אוסרת צרתה שחלק בנקודה זו, דסבר שלא די בזה שמיעטה מייבום מצוי בפרשת ייבום כדי לומר שיש פטור בנפילה, אלא אף שזה בפרשת ייבום אולם הפטור איננו מחמת מצב הקשר המשפחתי, היא אשת אח שקישרה המשפחתי ומעמדה האישותי כזה שמתאים לייבום (שלא כ'אשת אח' שלא היה בעולמו' או 'אשת אח מאמו') אלא הפטור הוא רק מצד מצבה הגופני, לכן נחשבת 'אשת אח' של פרשת ייבום והיא אשת אח שממילא.

הריטב"א הזה הרי הוא מקור בראשונים ליסוד הגר"ח.

ה. המקרה שהביאו תוספות וממנו הוכיח רע"א

רע"א וודאי ידע את כל המהלך הזה ולכן לא הוכיח שערוות 'אשת אח' פוטרת צרתה מאשת אחיו שלא היה בעולמו, שהרי זו 'אשת אח' שאינה בפרשת ייבום ואין בה נפילה, וכ"ש אשת אחיו מאמו, אולם הביא מהציור של תוספות בדף לב בדין 'נאסרה', שם

ה'אשת אח' מצ"ע ראויה לייבום אלא כיוון שבשעת נפילה הייתה אחות אשה, נפטרה, ובכ"ז איסור ה'אשת אח' עצמו נחשב לערווה שפוטרת צרה.

לכן רע"א בהביאו את התוספות לא הוכיח מהחלק הראשון שלהם, לגבי איסור 'אחות אשה' שמיתלא תלי וקאי אלא רק מאחות אשה ש'נאסרה', מפני שבמיתלא תלי הפטור הוא מחמת 'אחות אשה' שתלוי וא"כ נקראת ערווה לגבי ייבום, אולם ב'נאסרה' כיוון שכעת כבר אין בה איסור 'אחות אשה' היה מקום לומר שאיסור 'אשת אח' כבר אינו ערווה לייבום.

וא"כ נאמר, שאם העיקרון אכן מוסכם על רע"א, אלא רק מפריע לו הפרט של 'נאסרה', ניתן להתווכח לכאורה על פרט זה ולומר ש'נאסרה' שאני מהמקרה כאן, דכיוון שבשעתו נפטרה בגלל שהיא 'אחות אשה' וערווה ד"עליה", הרי שלא הייתה נפילה בעצם, אז למרות שעכשיו אינה 'אחות אשה' אולם מאז ה'אשת אח' שלה ערווה לייבום.

היינו, יבמה שנפלה והיא ערווה כדוגמת אחות אשה, במיתת בעלה יש פטור בנפילה עצמה, דאמרה תורה שעררוה זו לא נופלת לייבום, "עליה", ואז היא גם ערוות 'אשת אח' (אף שמצד ה'אשת אח' לכאורה אין בעיה, שלא כ'אשת אח מאמו' או שלא היה בעולמו ולכן תוספות נזקקו בה לראיה) ולכן גם אם יותר אח"כ איסור 'אחות אשה' היא עדיין נשארת ערוות אשת אח שלא הותרה לייבום, וזה נשאר לתמיד וזה הרי הפשט ב'נאסרה'. 'אין אני קורא בה' כי יש פטור בנפילה ולא בעיה חיצונית שמונעת את הייבום.

משא"כ צרת ערווה שמצ"ע ראויה להתייבם והיא עצמה איננה ערווה, אלא יש עליה רק מניעה מייבום מצד הערווה שלצידה, כפי שנרחיב להלן.

ט. יישוב לשאלת רע"א בנוגע ל'צרת צרה'

לפי"ז יתבאר מה שהיה קשה לרע"א בעניין 'צרת צרה'. ה'אשת אח' של הצרה לא יכול לפטור את צרת הצרה, מכיוון שלא נכלל בפסוק "עליה" ולכן בעינן גזיה"כ מיוחדת. מדוע לא נכלל ב"עליה"?

חלוק ה'אשת אח' של הצרה מה'אשת אח' של הערווה, צרה - האשה בעצמה היא אשה הראויה לייבום, אלא שיש לה פטור מן הצד בזה שנפלה עם הערווה, אז למרות שלמעשה אינו מצווה לייבמה, מ"מ כיוון שהיא בעצמותה אשה המחוייבת בייבום, אז ה'אשת אח'

שלה לא נכלל ב"עליה" ולכן היא לא יכולה לפטור את צרתה, איסור אשת אח שלה הוא ממילא אך היא שייכת בעצם לייבום כמו שראינו בשיעור ו בסוגיה בדף ג, שהייתה הו"א שרק הצרה חייבת בחליצה ולא הערוה.

בזה נבדל ה'אשת אח' של הצרה מאותו 'אשת אח' ממנו הביא רע"א ראייה, כפי שביארנו לעיל.

עדיין אפשר לשאול, שתירוץ זה טוב רק על ה'אשת אח' של ראובן, היינו בנפילה ראשונה, שם ה'אשת אח' של הצרה באמת אינו ערוה לגבי ייבום כי היא מצ"ע ראויה לייבום, ורק עובדת שכנות צרתה אוסרת אותה, אבל לאחר שנאסרה בנפילה הראשונה וה'אשת אח' שלה לא הותר לייבום, מדוע בנפילה השנייה שאז איסור 'אשת אח' שגוררת איתה מהראשון הוא כערוה, שהרי הוא עצמו זה שאינו מתיר אותה לייבום, שהרי מצד אשת אח דשמעון אין בעיה, וא"כ למה לא יפטור את צרתה?

באמת כבר דייקנו ברע"א ששאלתו היא שאיסור 'אשת אח' של הראשון שנסאר בה יפטור צרה, כי הבין פשוט שאיסור 'אשת אח' של השני ודאי לא פוטר צרה, כי הוא מצ"ע מפיל לייבום, אלא התקשה שכאשר נופלת מהשני הרי שאז איסור 'אשת אח' דראשון הוא ערוה.

היינו, איסור 'אשת אח' משמעון שיש כעת בצרה הוא ערוה שמצ"ע שייכת בייבום ואיננה דוחה כעת מהייבום, להיפך, אותו איסור מותר כעת בייבום אלא התורה לא נתנה דין ייבום לצרה מכוח ה'אשת אח' הראשון שהוא 'אשת אח' שבנפילה הראשונה יצא מכלל פרשת ייבום וממילא יוגדר כאיסור 'אשת אח' שדוחה דין ייבום ולכן שפיר יכולה לפטור צרתה ועל זה שאל רע"א למה היא לא פוטרת צרתה.

וצ"ל שמכיוון שבנפילה הראשונה איסור 'אשת אח' דראובן לא היה כערוה לפטור צרה, הרי גם כשנופלת מהשני כך, כיוון שה'אשת אח' שבנפילה השנייה הגיע מ'אשת אח' שבנפילה ראשונה שהוא אינו ערוה לייבום, ואינו כמקרה של תוספות שאומרים שדין 'אשת אח' שבא מכוח אחות אשה פוטר צרה כי נכלל באחור"א, דהטעם שנכלל שם הוא בגלל שה'אשת אח' שבא מהערוה פוטר רק אם הערוה עצמה פוטרת ורק אם הערוה היא ערוה של "עליה" ובעצמותה פטורה איסור ה'אשת אח' שבא ממנה יכול לפטור.

וא"כ יוצא שיש שני חלקים לתירוץ: בנוגע ל'אשת אח' של הראשון צ"ל שכיוון שזה רק פטור מהצד ולא ערווה בעצמותה, ובנוגע ל'אשת אח' של הראשון שהגיע מהשני צ"ל שרק איסור 'אשת אח' שבא מערווה של "עליה" יש בו דין לפטור אך 'אשת אח' שבא מחמת "לקחת" שאז האשה בעצמותה ראויה לייבום אין בו דין לפטור צרה, ואף שאלו שני חילוקים אך שניהם מבוססים על יסוד אחד שרק אם היא אשה שפטורה מייבום יש דין שה'אשת אח' שלה יכול לפטור צרתה.

י. שאלה על זה מרש"י על המשנה

רש"י במשנה אומר שהטעם שהצרה עצמה אסורה בנפילה שנייה הוא מפני שהיא כאשת אח שיש לו בנים, דכך כתב בד"ה "כשם": "שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון שנפלה עם בתו לפניו ופטרתה בתו הימנו והרי היא עליו כאשת אח שיש לו בנים ואסורה לו עולמית". א"כ רואים ברש"י שאף ה'אשת אח' של הצרה אינו שייך לפרשת ייבום והוא כ"אשת אח שיש לה בנים" וא"כ למה לא פוטרת צרתה?

ואם ה'אשת אח' של הצרה אינו פוטר מייבום אלא רק א"א לייבמה, למה הצרה עצמה בנפילה שנייה שאז יש לה רק את אותו שם 'אשת אח', שהרי כעת בפשטות כבר אינה צרת ערווה (כך רואים מרש"י דאם לא כן לא היה צריך לומר כמו שאמר) למה היא עצמה פטורה מייבום, הרי ה'אשת אח' הזה אינו פוטר מייבום?

מכאן שצריך לחלק בין הפטור של הצרה עצמה לבין הפטור שפוטרת את צרתה שלה, שאע"פ שהיא עצמה באמת יצאה מפרשת ייבום לעניין שייבום לא מתיר אותה, אך עדיין לא יצאה לגמרי ואין לה דין של "עליה".

היינו, אין הפשט שאשת אח דממילא כלל איננה ערווה ולכן לא פוטרת צרה, אלא היא אינה ערווה דומיא דאחות אשה ולכן פרשת "לצרור" לא נאמרה בה, וכך יש לדייק בריטב"א שכבר הבאנו לעיל לגבי צרת אילונית, שכתב: "כשהאיסור ערוה שיש בה אינו אלא משום אשת אח דלא חזיא לייבום לא חשיב ערוה לעשות צרתה כמותה", וממילא היא עצמה שה'אשת אח' שלה באמת כן נאסר בייבום בנפילה הראשונה, כשנופלת פעם שנייה ה'אשת אח' שלה אוסר אותה בייבום, אך מצ"ע היא יבמה של ייבום ואינה בכלל

פרשת "לצרור" ו"עליה", ולפטור שלה די במה שאינה יכולה להתייבם כי אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת ול"צ בשבילה להגיע ל"עליה".

יא. רש"י בדף ח ממנו הוכיח רע"א

רע"א הקשה אף מרש"י בדף ח שקאי על דברי רבי: "ורש"י כתב כך ממש בדף ח ע"ב ד"ה 'א"כ' דלרבי דלא דריש לצרור דמ"מ צרת צרתה ידעינן כמו דידיענין צרת ערוה מן הקרא ולקחה דבעינן דאי בעיא נסיב האי ואי בעי נסיב האי".

אולם י"ל שכאן הדבר לכאורה פשוט, בזה חלוק רבי מרבנן. לרבנן פטור צרה נלמד מאחות אשה ובעינן שיהיה פטור מייבום כמו באחות אשה שפוטרת צרה, ולכן בעינן שאיסור 'אשת אח' של הצרה יהיה פטור מייבום כמו באחות אשה, אלם רבי למד מ"ולקחה" ושם הנקודה החשובה היא אם בפועל ניתן לקחת את שתיהן או לא ניתן ולא משנה למה שתיהן אסורות.

היינו, לשיטת רבי פטור הצרה אינו מהפסוק "עליה" ו"לצרור" אלא מ"ולקחה" שצריך שיוכל לקחת את שתיהן, ואם לא, אין דין ייבום, לזה די שיש איסור אשת אח בצרה, דס"ס בה אין היתר ייבום, ממילא "לקחה" מלמד שגם צרתה תיאסר ולפיו באמת פטור 'צרת צרה' פשוט, ואינו כמ"ד שלומד מ"עליה" ו"לצרור" שלפיו רק ערוה מסוימת פוטרת צרה.

יב. מה התחדש ב"לצרור"

עד כאן ביארנו למה צריך פסוק ללמוד על 'צרת צרה', אולם אחרי שיש פסוק, מה התחדש?

אפ"ל שהפסוק גילה שפטור צרה הוא כן פטור בנפילה עצמה ואז היא כמו אשת אח שיש לה בנים וא"כ צרה נחשבת לערוה וצרתה לצרת ערוה, ואז רש"י במשנה שאומר שהצרה בנפילה השנייה פטורה משום אשת אח שיש לה בנים, ה"ה שתפטור את צרתה בגלל ה'אשת אח', ויובן רש"י בפשטות **לאחר** חידוש הפסוק (ואין לומר שהערוה הראשונה היא זו שפוטרת את צרת הצרה שכן רש"י כותב "שזו פוטרתה", ואף מסתבר

הוא לדעת רש"י שאם הערווה איננה פוטרת אף את הצרה בנפילה השנייה, אלא הצרה פוטרת את עצמה, כ"ש שאיננה פוטרת את צרת הצרה).

אך מרע"א נראה שאף לאחר גזה"כ אין הצרה אוסרת מדין 'אשת אח', דאל"כ איך הוכיח מתוספות בדף לב? הרי תוספות בא לאחר הפסוק! אע"כ הפסוק חידש ש'צרת ערווה' זה שם חדש שפותר את צרתה.

והנה תוספות בד"ה "עד" בדף ב ע"א ביארו שרב יהודה מצריך פסוק "לצרור" אף כדי ללמד על "אפילו הן מאה", והנה אם נאמר שהפסוק חידש ש'אשת אח' של הצרה הוא ערווה לפטור צרה, למה צריך גזה"כ ל"אפילו הן מאה", הרי כל צרה כיוון שנפטרה מהיבום יש ל'אשת אח' שלה דין ערווה לפטור צרה?

זה מראה שתוספות למדו שגזה"כ היא ששם "צרת ערווה" פוטרת את הצ"צ ולא ה'אשת אח' שבה, ואין כוונתנו לומר שזו ערווה חדשה של "צרת ערווה" אלא הפסוק חידש שאותו 'אשת אח' חלש שיש בצרה, שלולא פסוק "לצרור" לא היינו אומרים שיש בכוחו לפטור צרה כמו שהארכנו לעיל, התחדש שגם בכוח 'אשת אח' כזה שאיננו כ"כ ערווה לפטור צרה, וכך נראה בלשון תוספות הזה שאומרים ברב אשי "דצרתה מ"ט אסורה כל כך שאוסרת גם צרתה...", הטעם שהצרה אוסרת את הצ"צ זה בגלל שאיסורה שלה הוא איסור חמור ותוספות לא אומרים בגלל שיש בה איסור 'אשת אח' שהוא ערווה ומדויק שהאיסור שבה שונה מאיסור הערווה שפותר את הצרה.

דמות ראייה לכך ניתן להביא מהברייתא אצלנו. הברייתא לומדת שאחות אשה פוטרת את צרתה וצרת צרתה, ורק לאחר מכן לומדת שלא רק ערוות 'אחות אשה' פוטרת אלא גם שאר עריות, והנה אם מה שצרה פוטרת את צרתה זה מחמת ערוות ה'אשת אח' שלה, כיצד הברייתא יודעת שיש פטור 'צרת צרה' קודם שידעת ששאר עריות גם פוטרות צרותיהן?

והנה כתב הרמב"ם בהלכות ייבום פרק ו הלכה טו וז"ל: "... ייבם לוי האחת מהן שהיא צרת ערוה של שמעון והיתה לו אשה אחרת ומת לוי ונפלו שתיהן לפני שמעון שתיהן פטורות מן החליצה ומן היבום משמעון, האחת מפני שהיתה צרת ערוה והשניה מפני שהיא צרתה, וכן הדין בצרת צרתה עד סוף העולם, שכל אשה שאין לו עליה זיקה באיסור

אשת אח עומדת לעולם". משמע שלמד שאיסור 'אשת אח' שבצרה הוא זה שפוטר את צרתה, אולם כבר הערנו לעיל שאליבא דשיטת רבי שלומד מ"ולקחה" וודאי הוא שאיסור 'אשת אח' שבצרה יכול לפטור את צרתה ואין צורך שיהיה דומיא דאיסור 'אשת אח' של אחות אשה ואם הרמב"ם פסק כרבי הרי שאין להביא ממנו ראיה לנידון שלנו שהוא אליבא דהברייתא ד"עליה".

יג. תוספות הרא"ש - האם חולק על כל הנ"ל

כתב תוספות הרא"ש בדף ג ע"ב בסוף ד"ה "למעוטי דרב ודרב אסי": "וא"ת חייבי עשה נמי יפטרו צרתן כמו איילונית לרב אסי כיוון דאינה מתייבמת הוא לה כאשת אח שלא במקום מצוה ואית בה כרת וי"ל משום דחייבי עשה בעו חליצה כדמרבינן לקמן מיבמתו, הלכך לא דמי לאחות אשה דאינה זקוקה כלל".

שאלתו למה ה'אשת אח' של חייבי לאוין ועשה לא תפטור את הצרה למרות שהאיסור של חייבי לאוין ועשה בייבום אינו מחמת ערווה של פרשת "עליה" ולא התמעטו מפרשת ייבום, אלא בפועל א"א לייבום כי אין עשה דוחה עשה, מורה לכאורה שלמד שלא כגר"ח הנ"ל וסבר שכל איסור של 'אשת אח' אף שהוא ממילא יכול לפטור צרה.

אמנם תוספות הרא"ש שם הולך בשיטת המ"ד שאילונית פוטרת צרתה, אולם כבר הערנו לעיל שאין להוכיח משיטת מ"ד זה כנגד הגר"ח, אלא שאני איילונית שהתמעטה מעצם תנאי ייבום ובזה איננה "אשת אח דממילא", דבר שלא ניתן לומר על חייבי עשה.

והנה יש ראשונים בדף כ הסוברים שחייבי עשה פטורים מחליצה מה"ת ותוספות הרא"ש שם הקשה עליהם מדוע איננה פוטרת צרתה, ולהנ"ל י"ל פשוט שסברו אותם ראשונים כגר"ח ורב"ד שאיסור 'אשת אח' כזה אינו פוטר צרה.

והנה תוספות הרא"ש תירץ את שאלתו, דמכיוון שיש בה חליצה אינה דומה ל'אחות אשה', שמא כוונת תוספות הרא"ש לומר את זה גופא דכיוון שבני חליצה הם מוכח שיש בהם נפילה לייבום ואין בהם פטור מנפילה ולכן אין ערוות ה'אשת אח' פוטרת צרתה ואז מסכים הוא ליסוד הגר"ח, אולם זה דוחק.

אם אכן נלמד את תוספות הרא"ש כגר"ח הרי שמובן למה חייבת בחליצה, כי באמת איננה נחשבת לערווה שפטורה בנפילה, ערוות ה'אשת אח' נאסרת בייבום לפי אותה מדרגה של הערווה או האיסור המתלווה אליה ואוסרה לייבום, כאשר היא גם 'אחות אשה' שזו ערווה שאין בה לא ייבום ולא חליצה הרי שאף ה'אשת אח' אין בו לא ייבום ולא חליצה, אולם כאשר הסיבה שאין ייבום הוא איסור העשה שהוא אסור בייבום ושרי בחליצה, הרי שאף ה'אשת אח' ייאסר רק לייבום ולא לחליצה.

אך אם נלמד בו שלא כגר"ח הרי שעצם שיטת תוספות הרא"ש צ"ב דאם ה'אשת אח' נחשב לערווה שעקרונית פוטרת צרתה, מדוע חייבת בחליצה? כמו"כ, האבנ"מ שואל על ה'פרשת דרכים' אם יש איסור 'אשת אח' של ערווה בחייבי לאוין ועשה למה חייבת בחליצה?

צ"ל שבאמת זו ערווה שאין בה פטור מייבום אלא רק א"א לייבמה ולכן יש בה חליצה, דדין "כל שאינה עולה" תלוי בכך אם היא ערווה הפטורה מייבום דרק אם כן פטורה מחליצה, אבל פטור צרה לדעת תוספות הרא"ש לא תלוי אם היא ערווה הפטורה מייבום כגר"ח.

וא"ת, איך יהיה פטור בצרה אם הערווה אין בה פטור לייבום? יתכן שאם נלמד שפטור צרה הוא שהערווה **אוסרת** את הצרה אז כיוון שהערווה אסורה היא אוסרת את הצרה ג"כ, ורק אם ערווה 'פוטרת' את צרתה לא שייך לומר שאם היא עצמה איננה פטורה בעצם, היא תפטור אשה אחרת.

